

KIRÁLY SÁNDOR

A KOLOZSVÁRI PÉLDA DOKUMENTUMOK A KOLOZSVÁRI EGYETEMI MENZA MŰKÖDÉSÉRŐL ÉS DEBRECENI KAPCSOLATÁRÓL

IN THE FOOTSTEPS OF KOLOZSVÁR. DOCUMENTS ON STUDENTS WORK AT THE UNIVERSITY OF DEBRECEN AND ITS CONNECTION WITH THE UNIVERSITY OF KOLOZSVÁR. It's a well-known historical fact that the foundation of the students' canteen in the University of Debrecen was one of the first steps to establish a welfare organization in a hope to support hundreds of students in their studies between the two World Wars in Debrecen. Also widely known that under the guidance of Nándor Láng this students' canteen gained prosperity. At the same time, far less attention has been given to networks and relations in higher education underpinning this initiative. Láng asked assistance and information from the University of Kolozsvár which was the only provincial university in Hungary. The letter of Béla Posta which was written to Nándor Láng in December 20, 1916 and all of the attached documents are very rare and valuable sources of the history in both universities. The paper therefore can be considered as a novelty by giving an insight into the partnership of the University of Debrecen and Kolozsvár.

Debrecenben a *Mensa Academica*, vagyis az Egyetemi Diákasztal már az újonnan alakult felsőoktatási intézmény második tanévében (1915/16.) megkezdte működését. A hallgatók szervezett étkeztetését biztosító, az egyetem életéhez elengedhetetlenül hozzátartozó diákjóléti intézmény 1915. szeptember 16-án¹ nyitotta meg kapuit, köszönhetően az egyetem és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatása mellett a nagyvonalú Gárdos János Alapítványnak.² A közoktatási tárca éves államsegélye és ez az alap jelentette a menza működésének egyetlen biztos bevételi forrását, elősegítve ezáltal azt a célt, hogy ez a diákjóléti intézmény a legszegényebb hallgatók kedvezményes és indokolt esetben ingyenes étkeztetésével kiterjedt diáksegélyezést is folytasson.

¹ Egyetemi Tanácsülési Jegyzőkönyvek [továbbiakban: *E.T. Jegyzőkönyvek*] 1915/16. tanév, I. rendes ülés. 1915. szeptember 30., 23. szám. 8. etsz., b. pont – Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltár [továbbiakban: MNL HBML] VIII. 1/a. 1.k.

² A történet 1894. január 11-ére nyúlik vissza, amikor egy budapesti orvos, dr. Gárdos János neje, a nem sokkal később, 1894. február 26-án elhalálozott özv. Gárdos Jánosné szül. Andrássy Júlia végrendeletében az állam által alapítandó harmadik tudományegyetemen létesítendő menza céljaira jelentős adományt tett. Mivel azonban az 1912. évi XXXVI. törvénycikk Debrecenben és Pozsonyban is egyetem felállításáról rendelkezett, az a minisztériumi döntés született, hogy az ún. „Gárdos-alap” tiszta jövedelmét kettéosztják, és az fele-fele részben fog a két létesítendő menza rendelkezésére állni. – Vö. VKM. 104.706/1913. – *A Debreczeni Magyar Királyi Tudományegyetem Évkönyve az 1915/16. tanévről*, Debrecen, 1917, 125–126.

A *Mensa Academica* első gondnoka Milleker Rezső, pénztárnoka pedig Kölönte Géza, az egyetem hivatalban lévő quaestora lett, majd két évvel később az Egyetemi Diákasztal élére az a legendássá vált Láng Nándor professzor került, aki az egész debreceni diáksegélyezési rendszer fejlődését meghatározta. Láng 1917. június 26-án kapott megbízást az Egyetemi Tanácstól a menza ügyeit intéző felügyelőbizottság vezetésére.³

A debreceni *Mensa Academica* Láng vezetésével a legjobban működő diákjóléti intézmények közé tartozott az országban, s megszervezéséről, elhelyezésének körülményeiről, költözéseiről, alapszabályairól, diákjóléti tevékenységéről, válságos időszakairól, külföldi kapcsolatairól viszonylag sokat tudunk. Jóval kevésbé ismert viszont, hogy az intézmény működésének rendjét meghatározó, alapszabályait lefektető és a menza arculatát végső formába öntő Láng Nándor miként látott hozzá a felelősségteljes munkához. Mennyire támaszkodott kizárólag a saját és a felügyelőbizottság tagjainak elképzeléseire, amikor Debrecenben a *Mensa Academica* kialakításába és stabil működési struktúrájának a megszervezésébe aktívan bekapcsolódott? Volt-e előtte valamilyen példa, s ha igen, akkor milyen mértékben igyekezett átvenni a máshol már bevált mechanizmusokat?

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához visznek közelebb azok az alábbiakban először publikált dokumentumok, amelyek egyértelműen arról tanúskodnak, hogy Láng bölcs előrelátással igyekezett minél inkább kiküszöbölni azokat a hibákat, amelyek egy teljesen új intézmény működésének a kezdetén óhatatlanul előfordulhatnak. Ennek érdekében még mint az 1916/17-es tanév rektora, segítséget és útmutatást kért onnan, ahol megfelelő szakmai tudással és kellő gyakorlati tapasztalattal rendelkeztek, és bizalommal fordult ahhoz az intézményhez, ahonnan a debreceni Egyetemi Diákasztal megszervezéséhez támogatást, bátorítást és önzetlen segítséget remélhetett, Kolozsvárhoz.⁴

A pozsonyi és debreceni egyetem 1912-es megalapításáig ugyanis egyedül az 1872. évi XIX. törvénycikkkel felállított kolozsvári m. kir. Ferencz József-tudományegyetemen folyt egyetemi képzés Budapesten kívül. Kolozsvár pedig mint az ország egyetlen vidéki egyeteme, saját maga kellett kialakítsa azokat az intézményeket, és megteremtse azokat az infrastrukturális feltételeket, amelyek egy egyetem működéséhez szükségesek. Eből a megfontolásból kiindulva Láng Nándor 1916. december 12-én átiratot intézett

³ A bizottság alelnöke Csánki Benjámin, pénztárnoka Kölönte Géza, míg gondnoka Milleker Rezső lett. A tudománykarok képviselőiben vett részt a felügyelőbizottság munkájában a teológiai karról Erdős József és Ferenczy Gyula, a jogi karról Bacsó Jenő és Szentpéteri Kun Béla, míg a Bölcsészettudományi Karról Darkó Jenő és Pokoly József. Vö. *E. T. Jegyzőkönyvek* 1916/17. tanév, XV. rendes ülés. 1917. június 26., 168. szám. – MNL HBML VIII. 1/a. 1. k.; valamint: *A debreceni m. kir. Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1918/19. tanévről* [Kéziratok évkönyv], 129.

⁴ A két egyetem között az első szorosabb kapcsolatfelvétellel információim szerint 1915 áprilisában került sor, amikor a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár átiratban fordult a Debreceni m. kir. Tudományegyetem Tanácsához. Az átirattal együtt megküldte Debrecenbe a kolozsvári egyetem hivatalos kiadványait, s egyben kérte, hogy a tanács juttassa el részére a debreceni egyetemi kiadványokat, s „ezzel a csereviszonyt elfogadni és állandósítani szíveskedjék.” *E. T. Jegyzőkönyvek* 1914/15. tanév, V. rendes ülés. 1915. április 16., 35. szám. 498. etsz. – MNL HBML VIII. 1/a. 1. k.

Dr. Pósta Bélához, a Kolozsvári Egyetemi Diákasztal felügyelőbizottságának elnökéhez, remélve, hogy iránymutatást és hasznos tanácsokat kaphat a debreceni testvérintézmény szervezetének kialakításához és alapszabályainak megszövegezéséhez.⁵

Nyolc nappal az átirat megírását követően már meg is született Pósta Béla terjedelmes válaszlevele, amely pótolhatatlan és máshonnan meg nem ismerhető részleteket közölt a kolozsvári *Mensa Academica* működésével, szervezeti felépítésével, belső rendjével és a hallgatók mindennapi életével kapcsolatban. A levél forrásértéke és a debreceni intézmény megalapításában játszott szerepe miatt teljes egészében közlésre kerül, akárcsak a Kolozsvári Egyetemi Diákasztal Házirendje, valamint az a három gépelt oldal terjedelmű tájékoztató (*Egyetemi Diákasztal [Mensa Academica] Kolozsvárt*), amelyet Pósta Béla mellékelten küldött Lángnak. A küldeményben szerepelt még egy, az Egyetemi Tanács részére készült, függelékkel együtt 16 oldalas jelentés is a kolozsvári Diákasztal 1903/1904. tanév második félévi működéséről.⁶

A forrásközlésként szereplő dokumentumokkal kapcsolatban fontos kiemelni, hogy belőlük egy olyan szervezeten működő menza képe bontakozik ki, amely előképe a debreceni *Mensa Academicának*, és a szervezeti felépítés véglegesítése, valamint az alapszabályok lefektetése során konkrét, közvetlen példának tekinthető. Ezt támasztja alá az említett jelentés is, amelyben számos olyan elem fordul elő, amely később a debreceni *Mensa Academica* működése során is megjelent. Egyértelműen kolozsvári mintát követett maga a menza vezetésével megbízott felügyelőbizottság létrehozása is Debrecenben. A *Mensa Academicától* elkülönülten, de ugyanennek a felügyelőbizottságnak a hatáskörébe tartozott az 1921-től működő Tisza István Internátus is, sőt a két intézmény sokáig egy épületben került elhelyezésre. Kolozsváron, mint a megküldött dokumentumokból kiderült, a menza egyben internátusként is szolgált az arra érdemesnek talált kevesek számára.⁷

Annak ellenére, hogy Pósta Béla 1916. december 20-án kelt levelében megjegyezte, hogy „a kolozsvári Egyetemi Diákasztalt aligha vehetik Debreczenben mintául”,⁸ a konkrét hasonlóságok arra mutatnak, hogy Láng Nándor igenis működőképes mintának tekintette a kolozsvári *Mensa Academicát*.

A Ferenc József Tudományegyetem Tanácsa számára írt beszámolóból tudjuk például, hogy ott az Egyetemi Diákasztal házi kezelésbe vétele az 1903/1904-es tanévben, Apáthy István rektorsága idején történt meg.⁹ Debrecenben viszont az addig saját használatban lévő üzem 1918-ban került egy vállalkozóhoz, miután a felügyelő-bizott-

⁵ Láng Nándor 1916. december 12-én kelt levelének a szövege eddig nem került elő.

⁶ „Az Egyetemi Diákasztal főlügyelő [sic] bizottságának jelentése a házi-kezelésbe vett Diákasztal első félévéről, vagyis az 1903/4. tanév II. félévéről” – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449-1916/17. – Ennek a jelentésnek a közlése meghaladja a rendelkezésre álló terjedelmi kereteket.

⁷ Az épületben 42 hallgató számára 22 diákszoba állt rendelkezésre. – *Egyetemi Diákasztal (Mensa Academica) Kolozsvárt*, 2. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449-1916/17.

⁸ A kolozsvári *Mensa Academica* vezetőjének, Pósta Bélának levele Láng Nándorhoz, 1. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449-1916/17.

⁹ *Az Egyetemi Diákasztal főlügyelő bizottságának jelentése...*, i. m., 1. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449-1916/17.

ság szerződést kötött Törzsök Ida úrhölgygel, aki egy adag ebéd-vacsora előállítását 3 korona 80 fillérért vállalta, míg a saját üzemből történő előállítás azt megelőzően 5 korona 6 fillérbe került.¹⁰ A bizottság tagjai ebben az időben személyesen felügyelték az ellátást, és rendszeresen ellenőrizték a kiszolgált étel mennyiségét és minőségét. Végül a debreceni Egyetemi Diákasztal a Törzsök Idával kötött szerződést Láng Nándor kezdeményezésére mondta fel. Az 1921/22-es tanévtől kezdődően az üzemi konyhát a menza saját kezelésbe vette, legfőképpen abból a célból, hogy a „*vállalkozó haszna a koszt javítására fordíttassék*”.¹¹ Az átállás kezdetben számos gondot okozott, de végül gazdaságilag is megtérülőnek bizonyult, és az idő Láng Nándort igazolta.¹²

Az 1903/1904-es tanévről szóló kolozsvári jelentésben feltűnt továbbá az a menzadíj is, amit minden egyetemi hallgatónak a félévi beiratkozások alkalmával kellett fizetni a menza javára. Ezen egykoronás díj alóli felmentésre nem volt lehetőség.¹³ Debrecenben az 1917/18-as tanévben vetődött fel a menzadíj gondolata, miután a *Mensa Academica* felügyelőbizottsága a költségvetési előirányzatban 8900 korona fedezeti hiányt mutatott ki, s az Egyetemi Tanács közvetítésével rendkívüli segílyt kellett kérni.¹⁴ A helyzet hosszú távú orvoslása érdekében a tanács még ugyanazon az 1917. októberi ülésen felterjesztette a felügyelőbizottság javaslatát, miszerint „*a kolozsvári és pozsonyi egyetemeken fennálló gyakorlatnak megfelelően engedje meg Öexcellenciája, hogy az egyetemünkön beiratkozó hallgatóktól a Mensa javára a beiratkozások alkalmával 1K 50f mensa-díj szedessék*”.¹⁵

A menzadíj ettől kezdve szervesen beépült a Debrecenben a féléves beiratkozások alkalmával szedett egyetemi mellékdíjak közé, s a pengő bevezetésével összegét 4 pengőben határozták meg, amit a korszakban mindössze egyetlen alkalommal emeltek fel.¹⁶ Az 1930/31-es tanévtől félévenként 6 pengőt kellett a hallgatóknak ilyen címen fizetni.¹⁷

¹⁰ A Debreczeni Magyar Királyi Tudományegyetem Évkönyve az 1917–1918. tanévről. Debrecen, 1918., 55. – Jelentés a debreceni Egyetemi Diákasztal – *Mensa Academica* – 1917–18. tanévi működéséről és állapotáról.

¹¹ Az idézet Láng egyik későbbi jelentéséből származik. – A Debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929/1930. tanévről, Debrecen, 1931., 346. – Jelentés a *Mensa Academica* és a Tisza-Internátus 1929–30. tanévi működéséről.

¹² „*Az üzemváltás sok gond és nehézséggel járt. A gazdasági év előrehaladottsága, a Mensa silány, selejtes és hiányos felszerelése okozta jórészt ezt. Azonban a fáradtság bő jutalmat nyert: a Mensánkat látogató ifjúságunk száma megkétszereződött, sőt sokszor megháromszorozódott. A panaszok megszűntek [sic]. [...] Ha Mensánk vállalatban marad, a fenntartást ilyen létszám mellett, sokkal silányabb kosztal sem bírta volna el.*” – A Debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1921/1922. tanévről, Debrecen, 1932., 134, 136–137. – Láng Nándor jelentése a *Mensa Academica* működéséről.

¹³ *Az Egyetemi Diákasztal főlügyelő bizottságának jelentése...*, i. m., 2–3.

¹⁴ *E. T. Jegyzőkönyvek 1917/18. tanév, II. rendes ülés. 1917. október 27., 17. szám. 319. etsz.* – MNL HBML VIII. 1/a. 1. k.

¹⁵ *Uo.*, 18. szám. 320. etsz. – MNL HBML VIII. 1/a. 1. k.

¹⁶ MNL HBML VIII. 2. 10.d. 216–217–1926/27. Q. szám.

¹⁷ MNL HBML VIII. 2. 14.d. 241–1930/31. Q. szám.

A kolozsvári Egyetemi Diákasztal sajátossága volt viszont a menza mellé rendelt hölgybizottság, amelynek fő célja a korábbi gyűjtőbizottság felélesztése, valamint a belső felügyelet biztosítása volt. Az egyetemi tanárok és tanársegédek feleségeiből alakult bizottság elnöke Pásztory Mórné, egyik alelnöke pedig dr. Apáthy Istvánné, a rektor felesége volt. A hölgybizottság megalakulásáról és jelentőségéről a következőket olvashatjuk a jelentésben:

„1903. december hó 6-án alakult [sic] meg egyetemünk tanárainak, magántanárainak és tanársegédek nejeiből a hölgybizottság, a mely [sic] kiegészítette magát városunk intelligens osztályának az egyetemen kívül [sic] álló hölgyeiből. [...] Annyi jóakaratot, oly serény készséget és lekötelező fáradtságot áldozott a hölgybizottság minden egyes tagja Mensánk elárvult ügyének, a mennyit [sic] kellőképpen megköszönni igazán nem is lehet [...] A hölgybizottság működése mindjárt kezdettől kettős irányúvá [sic] vált. Az egyik irány, a Mensa alaptökéjére való gyűjtést, a másik a Mensa házi kezelése körül [sic] fölmerülő teendők ellátását ölelte fel.”¹⁸

Az 1903/1904. tanévben került sor az 1904. június 28-án kelt jelentés szerint az ekkor egyszerre 200 hallgató befogadására képes kolozsvári Egyetemi Diákasztal mellett működő, diákokból álló „Mensa Szövetség” megalakítására is.¹⁹ A felügyelőbizottság ezzel a hallgatók aktív szerepvállalását igyekezett elősegíteni a menza működésében, hogy így is az életre neveljen, és hozzájáruljon a diákok felelősségérzetének a növeléséhez:

„Akartuk, hogy az ifjúság tanuljon [sic] meg dolgozni a közért egyrészt, másrészt ő maga is lássa a mindennap leküzdendő nehézségeket, s mikor ezen nehézségek leküzdésében részt vesz, egyúttal megtanulja [sic] magáénak tartani és megbecsülni [sic] az intézményt magát. E végből alakította meg a felügy.-bizottság elnöke az egyetemi ifjak »Mensa Szövetségé«-t.”²⁰

A kezdeményezés végül nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, s mint az Pósta Béla Lánghoz írt leveléből is kiderül, a szövetséget alig egy évi működés után fel kellett oszlatni.²¹ Jól működött viszont, és a debreceni menza is átvette az ebéd- és vacsorajegyek rendszerét, valamint a hozzá kapcsolódó inspekciós szolgálatot. Ennek a lényege

¹⁸ *Az Egyetemi Diákasztal felügyelő bizottságának jelentése...*, i. m., 4. – A kolozsvári hölgybizottság egyik legfontosabb kezdeményezésének a Mensa-estélyek tekinthetők, amelyek fő célja az adománygyűjtés volt. Maguk a napi felügyeletet ellátó hölgyek is az ügyelet napján 10–10 fillért voltak kötelesek a Mensa-perselybe szolgáltatni: „Már a második ülésükön elhatározzák a hölgyek a Mensa-estélyek rendezését. Ezen estélyekre megállapítják a menut, maguk közt szedik össze a theához szükségeseket; maguk rendezkednek, elvégeznek mindent a terítés legapróbb részletéig; vendégeket toboroznak, maguk árulják a jegyeket; berendezéseink fogyatékosságát jó szívvel leplezik, mert maguk tálnak, sőt fel is szolgálnak, mint igazi szamaritanók. [...] E bizottság vállalja magára a napi étlapnak időről-időre [sic] való összeállítását. Már második ülésében [sic] elhatározza, hogy a főzés, kiszolgálás, a rend és tisztaság ellenőrzése végett naponként két hölgy tart inspekción a Mensa helyiségeiben. [...] Az ő felügyeletük áldó takarója a Mensa szegénységének.” – *Az Egyetemi Diákasztal felügyelőbizottságának jelentése...*, i. m., 4–5.

¹⁹ 1916-ban a kolozsvári *Mensa Academica* már 300 hallgató egyidejű étkeztetését tette lehetővé. – Vö. *Egyetemi Diákasztal (Mensa Academica) Kolozsvárt*, 2. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17.

²⁰ *Az Egyetemi Diákasztal felügyelő bizottságának jelentése...*, i. m., 2.

²¹ *A kolozsvári Mensa Academica vezetőjének, Pósta Bélának levele Láng Nándorhoz*, 2. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17.

abban állt, hogy az étkezők ellenőrzését és az ételadagok kiosztását az ingyenesen vagy kedvezményesen étkezőkből álló inspekciók végezték napi beosztás szerint. Láng Nándor egyik, 1917. februári átirata így tanúskodik a jegyrendszer debreceni gyakorlatáról:

„A Mensán bárki csak úgy [sic] étkezhetik, ha jegyét előre megváltja, ennek ellenőrzésére az ingyenes tagok felváltva inspekciós szolgálatot teljesítenek.”²²

A kolozsvári *Mensa Academica* sajátossága volt ellenben, hogy amellett, hogy szállást is biztosított a hallgatóknak, a bentlakó diákok életét is szabályozta világos korlátokat állítva eléjük. A források alapján kifejezetten sikeresnek tekinthető a mindennapjaikat felügyelő „fellow-rendszer”, amely a hallgatói élet kordában tartását egy minden szempontból feddhetetlen, tekintélyét viselkedésével és tudományos teljesítményével is kivívó, a diákokkal közvetlen, bensőséges viszonyt ápoló személyre bízta. A levél tanúsága szerint a hallgatók hétköznapijait színesítette továbbá a kolozsvári menzán bevezetett vasárnap délutáni fogadóestélyek szokása, amely találkozási és ismerkedési lehetőséget is biztosított az egyetemre járó fiatalurak és a városi úri családok leányai között.

A házirendben lefektetett szabályok tiltották viszont a kártyát és a szerencsejátékot, a házalást, a koldulást, kutya, macska vagy baromfi tartását, a dohányzást és a szivarozást ellenben engedélyezték, amennyiben az hamutartó használatával történt. Kolozsvári sajátosságnak tekinthető a házirendnek az a pontja, amely a legszigorúbb szankciókat helyezte kilátásba a magyar nyelvhasználat követelménye ellen vétőkkel szemben.²³ A diákok kényelmét szolgálták viszont a szobák tisztántartását és a ruhák tisztítását végző komornyikok, valamint a rendelkezésükre álló kifutószolgák. A lakásdíjat és a mosási díjakat a titkárnál kellett kifizetni, míg a kazánház és a hozzátartozó helyiségek, valamint a kapu kulcsa a gépész-házmester felügyelete alá tartoztak.²⁴

A kolozsvári menza vezetőjével történő kapcsolatfelvétel tehát számos hasznos információval szolgált Láng számára a *Mensa Academica* működési struktúrájának a kialakításához. Ha figyelmesen elolvassuk a most következő, páratlan forrásértékkel bíró dokumentumok szövegét, akkor megfigyelhetjük a fogalmazás módjában tetten érhető hasonlóságokat, sőt egyes szakaszok szó szerinti átvételét a Debreceni Egyetemi Diákasztal Alapszabályainak megszövegezésekor.²⁵ A közölt források azonban önmagukban, a debreceni vonatkozásoktól eltekintve is jelentősek, a végnapjait élő kolozsvári magyar egyetem diákéletébe és a hosszú ideig egyetlen vidéki egyetemváros mindennapjaiba engednek bepillantást.

²² Láng Nándor átirata Milleker Rezsőhöz, a *Mensa Academica* vezetőjéhez, 1917. február 14., 2. – MNL HBML VIII. 2. 2.d. 106–1916/17. Q. szám.

²³ A Kolozsvári Egyetemi Diákasztal Házirendjének 29. §-a szerint: „Az étkező helyiségekben csak magyarul szabad beszélni, aki ez ellen vét, azt azonnal és örökre kitiltjuk összes helyiségeinkből.” – *Kolozsvári Egyetemi Diákasztal Házirend*, 29.§. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17.

²⁴ A házirend szerint az összes konyhai alkalmazott a gazdasszony, minden más szolga a gépész-házmester irányítása alatt állt. – *Kolozsvári Egyetemi Diákasztal Házirend*, 13. §. – MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17.

²⁵ Vö. KIRÁLY Sándor, *A Debreceni Egyetemi Diákasztal (Mensa Academica) Alapszabályai* = Közlemények a Debreceni Tudományegyetem Történetéből IV., szerk. HOLLÓSI Gábor, Debrecen, 2006., 77–83.

A kolozsvári Mensa Academica vezetőjének, Pósta Bélának
levele Láng Nándorhoz²⁶

„Nagyságos Dr. Láng Nándor úrnak,
a debreczeni magyar tudományegyetem rektora

Igen tisztelt Professzor Úr!

Folyó hó 12-én kelt 382-916/17. számú nagybecsű átiratát a debreczeni Egyetemi Diákasztal szervezete és alapszabályai tárgyában ma vettem kézhez. Különös örömet szerzett velem, mert az a tény, amelyet ebből az átiratból tudtam csak meg, hogy akadt magyar ember, aki a debreczeni és a pozsonyi egyetemeken létesítendő Diákasztalra kb. egy milliós alapítványt tett, valóban olyan fölemelő jelensége társadalmunk emelkedő irányának, amelyet nálam jobban alig méltányolhat valaki. Aggodó lélekkel kísértem figyelemmel a két új egyetemnek ügyét, mert én – jóllehet a kolozsvári egyetem alapításának 27-ik esztendejében²⁷ kerültem a második magyar egyetemre, mégis még nagyon keserves állapotokat találtam itt és még nagyon sok nyomorúságot és küzdelmet kellett átélnem, sőt ezeknek sora bizonyos tekintetekben még ma is folytatódik. Tudom tehát, hogy milyen nehézségek leküzdésével kell az egészen új alapítású egyetemeknek megküzdeniök és mert lelkeknek minden erejével szívesen segítenék, jól tudván ezeknek az új alapításoknak végtelen fontosságát nemzetünk jövője szempontjából - kimondhatatlan öröm nekem látni azt, hogy egy erős magyar társadalom is áll a leküzdendő nehézségeknek szolgálatában.

Sokat vártam főképen a debreczeni egyetemről, különösen azóta, hogy legutolsó Debreczenben való időzésemkor a város közművelődési tanácsosa²⁸ megmutogatta nekem az új egyetemnek helyét; elmondotta, hogy mi mindent kíván a város is tenni az egyetemnek mentül nagyobb virágzása érdekében, mert 17 évet töltvén szegény, szerencsétlen Erdélyünkben elszoktam már az áldozatra kész magyar társadalomnak attól a képétől, amelyet én – az alföldi ember – odahaza megszoktam. Itt a magyar társadalomnak más a képe. Csüggeteg lemondás, fájó megalkuvás minden képtelenséggel, visszahúzódás a legsajátabb egyéni törekvéseknek megvalósítása terére, még pedig tisztán a körülmények kényszerű nyomása alatt. Elképzелheti, hogy ehhez szokott szememnek milyen káprázatos fény volt a debreczeni társadalomnak erőteljességét látni a közművelődési tanácsos úr előadásában és milyen jól esik most újabb jelenségét látni annak az életrealitásnak, amely egyetlen reménységünk.

A kolozsvári Egyetemi Diákasztalt aligha vehetik Debreczenben mintául.

Ennek az intézménynek azokba a társadalmi viszonyokba kellett beléülleszkednie, amelyek – fájdalom – itt vannak és minden jelek szerint a jövőben is lesznek. Ennek a Diákasztalnak egyik elsőrangú feladata az Erdélyben pusztuló magyarságnak megmentése olyan

²⁶ MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17. (A dokumentumokat – a sajátos helyesírás ellenére – betűhíven közöljük.)

²⁷ Az 1872-ben alapított egyetem működésének 27. esztendeje az 1899-es év volt.

²⁸ Csűrös Ferenc közművelődési tanácsnok.

magyar középosztálynak nevelésével, amelyik ellen tudjon állani az eloláhosodásnak, annak a folyamatnak, amelyet támogat ezen a területen minden intézmény még azzal is, hogy a magyarságot a teljes elhagyatottságnak érzésével gyengíti. Az erdélyi társadalomnak nemzetiségi elemei mind hatalmasan szervezett és erős, számos forrásból táplálkozó anyagi erőkkel felruházott hátsó védelemre támaszkodhatnak. Ezzel szemben a magyarság földadata itt a lemondás, az állandó háttérbevonulás, a minden tekintetben a tisztán maga erejére való utaltság. Ennek a társadalomnak folyton azt a kardot kell megtoldani nem is egy, hanem igen sok lépéssel, amelyik mindig rövid és mindig rövidebb lesz, akár a szervezettséget, akár az anyagi erőket tekintjük is.

Mindez nem azt mondja, hogy aki magyart erre a területre állított a Mindenható Isten, hát az a küzdelmet földadja, hanem azt mindenesetre, hogy a küzdelmet forma és eszközök tekintetében az idevaló viszonyokhoz alkalmazza.

A kolozsvári Egyetemi Diákasztalnak összes évi jövedelme akkor, amikor annak vezetése a mostani felügyelőbizottságnak kezeibe került, 1800 forint volt. Tehát bérlő kezeibe jutott és az természetesen üzleti módon használta ki. Ezen változtatni kellett és házikézelésbe vevődött az intézmény úgy, hogy az évi kiadásai sem találtak fedezetet. Ezeket mind az intézmény munkájának segítségével kellett évről-évre biztosítani. Hozzájárulásra kellett bírni az egyetemi ifjúságot, magát az egyetem Tanácsát, a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot és azt a gyenge társadalmat is, amelyről egy pár szóval megemlékeztem. Ide mellékelem ebből az átmeneti időből származó évi jelentésünket, amelyből méltóztatik látni azt, hogy milyen intézkedéseknek és milyen szervezetnek a segítségével indultunk meg azon a göröngyös úton, amelyen eljutottunk a mai állapotokig. Hogy mit használhat ebből a debreczeni Mensa, azt az igen tisztelt Professzor Úr legjobban meg fogja ítélni. Én csak azt jegyzem meg, hogy az ifjúság köréből alakított Mensa-szövetség nem vált be és azt alig egy évi működés után fel kellett oszlatnunk. Az a generáció, amely azokat az ifjakat nevelte, akiből ez az első és utolsó Mensa-szövetség alakult, nagyon rosszul teljesítette feladatát. Igazán nem tudom, hogy milyen az az ifjúság, amelylyel ott fognak dolgozni, mert hiszen ennek a kvalitásától függ, hogy ez az intézmény ott beválik-e vagy nem.

Az Egyetemi Diákasztalnak Kolozsvárt Diákothonnal való összekötetése épen azoknak a szomorú tapasztalatoknak következménye volt, amelyet az ifjúsági Mensa-szövetséggel tettünk és ennek a Diákothonnak szervezésénél már nagyon is szigorú elveket kellett követnünk.

Az első föladat volt, hogy a komoly munkát biztosítsuk. Ezt szolgálta az, hogy egy lakószobába csak két hallgatót helyeztünk el, mert ha az egyik tanult, a másiknak hallgatnia kellett, s mert nem volt kivel beszéljen, tehát ő is tanult. Másodszor az is, hogy az intézmény élére egy fellow-ot²⁹ állítottunk, aki egyáltalán nem volt ugynevezett fölügyelő, hanem az ifjúságnak jóbarátja, aki minden hozzáfordulónak minden ügyében szívesen szolgált jó tanácsokkal. Ellenőrzést csak annyiban gyakorolt, amennyiben minden, az intézet céljaival el-

²⁹ Fellow, ebben az értelemben társat, barátot jelent, aki nem annyira pozíciójánál fogva, mint inkább tekintélyével, tapasztalatával emelkedik a hallgatók fölé.

lentétes dologról tudomást vett és azt az elnökkel megbeszélte. A legfontosabb mindenesetre a fellow személye mert erre a feladatra csak feltétlen erős jellemű, e mellett nagy szívjószágú, sok belátással rendelkező és jómódorú embernek kell lennie, tekintélyét kell, hogy a saját súlya, tudományos munkásságának értéke is föltétlenül emelje, mert az intézet szervezete kizárt minden fegyelmi eljárást. Uri családnak szerveződött, amely mindenkit szívesen lát kebelében, aki tiszteletben tartja a családnak szokásait, alkalmazkodik annak jóizléséhez, bensőséggel vesz részt annak életében, de a lehető legnagyobb diszkrécióval és minden feltűnés nélkül tisztán csak a család fejének intézkedése utján húzódik vissza mindazoktól, akik a fentt jelzett dolgokat tiszteltben nem tartják. Egyszerűen az ilyeneket többé nem fogadja; teszi pedig ezt tisztán a családfő jogának alapján, amely ellen fellebbezésnek helye nincs.

Méltóztatik látni, hogy már itt is kiemelődik a másik szempont, a társadalmi jóizlésnek és a bensőséges családi életnek ápolása.

A férfiember mint az erő képviselője, természetétől fogva durva és finomabbá azáltal válik, ha a gyengékkel érintkezésbe jut. Az igazi erő a gyengeség láttára hajlik csak meg a gyengeséggel szemben megnyilvánuló durvaságnál, a férfiatlanságnak határozottabb ismeretűjele nincsen.

Ezért honosította meg a Diákokotthon kebelében a vasárnap délutáni fogadóestélyeket intézményünk. Ezen a fogadóestélyeken jelentek meg a város úri családjai leányaikkal, és itt volt alkalma az ifjúságnak mivel családoknak leányaival egy pár órát nemes és vidám szórakozásban eltöltenie. Ezeket az estélyeket este 9 órakor feltétlenül zártuk, mert hiszen mindenféle túlzásnak ellent mond a jóizlés. Könyvtárat és társalgótermet létesítvén ott egyrészt a közös munkát tettük lehetővé. Pl. orvosi vizsgálatokra való készüléknél a mikroszkopiumos tanulmányok közös elvégzését és több más hasonlót, amilyenek az idegen nyelvek gyakorlása stb., de ez a terem arra is szolgált, hogy akik épen nem tanultak s kicsit üdülni kívántak, lakótársaiknak zavarása nélkül tölthessék el az időt.

Az összes helyiségekben tilos minden nemű kártyajáték, kapuzárás után minden bent nemlakónak el kell hagyni az épületet.

Ügyelünk arra, hogy az ifjuság a színházat használhassa s azért a vacsora már színház [sic] előtt kiszorgálandó. De minden apróbb dologra kitérni azt hiszem fölösleges. Ide mellékelek egy Házirendet is, ez is sok részletet elmond; a lényeges azonban az, hogy:

azt hisszük, hogy az ifjúságnak az egyetemen meg kell kezdenie a felelősséggel járó munkát. Belé kell szoknia abba, hogy szabadságával úgy éljen, amint az reá és a közre nézve hasznos, meg kell tanulnia saját tapasztalásából, hogy mindenkinek a joga odáig terjed, ameddig másnak a jogkörébe bele nem vág, vagy az általános jogrendre zavarólag nem hat. Meg kell tanulnia a maga tapasztalásából, hogy hogyan kell a pénzzel bánnia, hogy rövidséget ne szenvedjen, és hogy mindig alkalmazkodni tudjon a saját vagyoni helyzetéhez; egyszóval annak a férfinak a gyakorlati iskoláját csinálja végig, akinek majd egy család fejévé kell válnia, egy nőt vezetnie kell, és egy családot úgy irányítania, hogy az mindig úgy anyagi, mint szellemi tekintetben harmonikus életet folytasson, és soha senkinek terhére ne váljon, hanem lehetőleg mindenkinek és a köznek is hasznára legyen.

Ezt a célzt nem lehet elérni skatulyákba osztályozással, közös hálótermekkel, felügyelőkel, tanulási időknék kiszabásával, órabeosztásokkal stb. Szóval azokkal a panaceákkal,³⁰ amelyekkel a középiskolai internátusok dolgoznak, nem főképen akkor, amikor elsőrangú követelmény az egyéniségnek és az ő eredeti sajátosságainak szabad kifejlését is szolgálni. Intézetünk tervezetében tehát a teljes polgári szabadságnak elve uralkodik. Ha valakinek tetszik, előfizet a Mensán egész hónapra, ha nem tetszik, csak egy hétre vagy kétfőre vagy háromra, ha ez se tetszik, minden nap külön fizetheti az ebédjét és a vacsoráját.

Sokszor megesik, hogy a hó elején, különösen első évek egy nagyobb vendéglőben étkeznek, sőt bizony olyan mulatságok is esnek, hogy elmegy a hó elején a nagyobb vendéglőkben az egész havi pénz. Ezt a mi intézményünk egyáltalán nem akadályozza meg. Hiszen maga az élet és az üres tárcza a legjobb magyarázat arra, hogy kár volt így osztani be a havi jövedelmet, és ezután a tapasztalás után nagyon jólfog a Mensa az ő rendszeres és jutányos ebédjeivel és vacsoráival. Ugyan így járunk el más tekintetekben is. Szabály, hogy 10 óraker zárják a kapút, akinek tetszik kimaradhat, de ha később jön haza, fizeti a kapúpénzt, ezzel tehát számolnia kell.

Nem türünk semmiféle izlésteleniséget, lármát, durvaságot, de megtorló intézkedésünk teljességgel nincs; csak annyi, hogyha valaki ezeknek bármelyikét megcselekszi, kijelentjük, hogy máttól kezdve legnagyobb sajnálatunkra az Egyetemi Diákasztal őt nem fogadhatja. Erről senkinek tudomása nincs; az illető, ha bennlakó, elhagyja lakását, ha pedig csak küntlakó, elmarad az étteremből. Ugy látszik, mintha ez túlradikális lenne; az eredmények azonban megmutatták, hogy nem az, mert egyetemünknek volt 2500-on fölüli hallgatója is, míg a Mensán étkezők száma a 400-at alig haladta fölüli; a hatás azonban, amelyet az intézmény az egész egyetemi ifjúságra gyakorolt, kétségtelenül látható volt az általános műveltség, jómodor és kötelességtudás tekintetében, tehát szabályozó volt és más célja nem is lehet. Az egyetemi tanárok bármikor a napi ár lefizetése ellenében ott ebédelnek vagy vacsoráznak a Mensában. Leülnek akár melyik asztal mellé. Megjegyzem, hogy kétféle étterem van; az egyikben hosszú asztalok, ahol 10 ember ülhet együtt, a másikban kis asztalok, amelyeknél 4 ember foglal helyet. Ez is azt szolgálja, hogy ki-ki a maga gusztusát kövesse, és tapasztalatokat tehessen a közös étkezés különböző fajtáiban. A professzorok, ha megjelennek, és olyan asztalhoz ülnek, ahol más is ül, maguk mutatkoznak be a helyet foglalás után, s aztán nyugodtan elbeszélgetnek az étkezés ideje alatt a velük együtt étkező ifjakkal. Egészen természetes, hogy van bizony ilyen esetekben sokszor egy kis zavar, egy kis – sőt néha nagy ügytelenség is, de aztán másod-, harmadévevel már eféle meg nem esik.

A kezelés a szobák kiadásánál az idemlékelt prospektus szerint úgy történik, hogy a szülő kötelezi magát, hogy a prospektusba foglalt árak ellenében 9 hónapig fizetni fogja a bért, és abban az esetben, ha fia az intézetet elhagyná előbb, úgy helyettest állit, de csak olyat, akit a lakótárs elfogad és a Diákasztal vezetősége is. Ha ilyet állítani nem tud, fizetési kötelezettsége mindaddig fönnáll, ameddig a Mensa maga a szobát másnak ki nem adja.

³⁰ Panacea: latin szó, varázsszert, mindent gyógyító, minden bajban használható csodaszert jelent.

Az étkezésnél külön szelvénytömböket kapnak a hallgatók a reggeli, külön az ebédre és külön a vacsorára még pedig havonként és hetenként.

E jegytömbök színe hetenként változó. Ujabban az ebéd és vacsora jegytömbök helyét kartonra nyomott állandó jegyekkel pótoltuk, csak a reggeli jegyeknél maradt meg a szelvényekből álló tömbrendszer, minthogy a reggelinél az inspekciósok³¹ még nem kötelesek megjelenni.

Legutóbb 8 hallgató kapott egészen ingyenes étkezést, 24 hallgató kapott féldíjasat, és 24 kapott olyan kedvezményt, hogy 6 koronával olcsóbban kapta az étkezést, mint a teljes díjat fizetők. Ezek a kedvezményes hallgatók végzik az ellenőrzést az ebédnél és a vacsoránál úgy, hogy minden hallgató, mikor az étkezésre jő, a ruhatárban helyfoglaló két inspekciósnak köteles a belépésre jogosító jegyét fölmutatni, amire az egyik inspekciós az előtte levő iven, amely a kiosztott jegyeknek számaikat tartalmazza, megjelöli a jelentkezőnek a számát. Ezzel akadályozódik meg, hogy valaki egy nap kétszer ebédeljen vagy vacsoráljon. Azután az inspekciósok egyike 4 pénzalakú rész- vagy bádogbárczáit³² nyújt át a jelentkezőnek, melyek közül az egyikkel a kenyérért fizet t. i., amint belép a terembe ott kenyeres kosarakban szépen elrendezve 18 dekás fehér czipót kap, amelyet maga vesz ki, átadván a jegyét az ott ügyelő harmadik inspekciósnak. A második bárczával fizet a kiszolgáló legénynek a levesért, a harmadik bárczával a második fogás és a negyedik bárczával a harmadik fogás ételért.

Miután a vacsora csak egy tál étel és egy czipó, tehát akkor csak két bárczáat adnak ki a felmutatott számozott belépőjegy ellenében.

Az inspekció egy félév alatt hetenként kétszer esik egy-egy teljesen ingyenesre, hetenkin egyszer a féldíjasokra; a hat korona díjasokra még eddig egyszer sem volt szükségünk, mert nélkülük is el tudtuk látni az inspekciót.

Az inspekció kezdődik déli 12 órakor és tart délután 2-ig, az esti kezdődik este fél hétkor és tart fél 9-ig. A beosztásnál ügyelünk, hogy az inspekciósok óraosztásukkal az egyetemen összeütközésbe ne jöjjenek.

Minden nap a beszolgáltatott bárczákkal el kell számolnia a kiszolgáló legényeknek is, meg a kenyérinspekciósoknak is. Innen állapítódik meg, hogy nem történt-e hiba vagy visszaélés. A reggeli jegyek szelvényeit – miután akkor inspekciósok nincsenek – a kiszolgáló legények veszik el, és ennek ellenében kapnak a konyhából reggelit. Ezeket tehát a konyha ellenőrzi. A reggeli kávéból és egy 55 grammos tejes zsömléből áll.

Ami a jegyeket és jegytömböket illeti, azokra nézve Dr. Ruttká tanácsjegyző úr,³³ aki egyetemünk quaestora mellett sokáig és nagy lelkesedéssel dolgozott a Mensa ügyekben is,

³¹ Inspekciós: latin eredetű kifejezés, ügyeletest, napi szolgálatost jelent.

³² Bárcza: ma már ritkán használt főnév, leginkább bizonyos pénzösszeg befizetését igazoló jegyek, nyomtatványok vagy érmék megnevezésére szolgált. A kolozsvári menza esetében a forrás szerint rézből vagy bádogból készült pénzalakú érmét jelentett.

³³ Utalás Ruttká Ferenc egyetemi tanácsjegyzőre, aki mielőtt 1914. augusztus 31-én a megalakuló Debreceni Tudományegyetem tanácsjegyzőjévé kinevezték, 1903. május 1-jétől dolgozott a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektori hivatalában, 1907. április 16-tól pedig quaestori hivatali ellenőrként. Debrecenben az 1927. november 28-án bekövetkezett haláláig ő volt az egyetemi tanácsjegyző. – Az életrajzi adatok forrása: MUDRÁK József, *Debreceni egyetemi lexikon 1914–1949*, [Kézirat].

nagyon pontos fölvilágosításokat adhat, mert ő ezeknek a rendszerét ismeri, és általában az elszámolás kérdéseiben is sok becses utmutatást adhat.

Ha még esetleg valamire szükség lenne, méltóztassék csak hozzám fordulni, mindig különös szerencsémnek tartom, ha szolgálatára lehetek.

Megkülönböztetett tisztelettel

Kolozsvár, 1916. december hó 20-án.

Dr. Pósta Béla”

Egyetemi Diákasztal (Mensa Academica) Kolozsvárt³⁴

„A kolozsvári egyetemen létesült Egyetemi Diákasztal célja a szétszórva étkező hallgatókat egyesíteni s ezáltal őket jó és olcsó étkezéshez juttatni.

A Diákasztal egy felügyelő bizottság igazgatása alatt áll, melynek tagjai: a) az egyetemi tanácstól a ny. r. tanárok közül kiküldött elnök és alelnök; b) az egyes tudománykarok és az ifjúsági segélyegyletek által megválasztott egy-egy rendes és illetőleg egy-egy póttag; c) az egyetemi quaestor; d) a hölgybizottság elnöke.

A felügyelő bizottságot Kolozsvár város intelligens hölgyeiből alakult állandó hölgybizottság támogatja, a melynek két-két tagja mindennap felváltva tart felügyeletet a konyha felett, s ellenőrzi az étkek egészséges voltát, izléses elkészítését és kellő mennyiségben leendő kiszolgáltatását.

A Diákasztal ma az egyetem tőzsomszédságában (Petőfi - Egyetem és Fogoly-utcza sarkán) saját kétemeletes házában nyert elhelyezést, amelyben két hatalmas étterem, egyszerre 300 hallgató befogadására képes.³⁵

Ugyanebben az épületben 42 hallgató számára 22 diákszoba áll rendelkezésre.

Minden egyes diákszoba 2 hallgató számára rendeződött be. A szobák bútorzata izléses, választékos és áll két ágyból, 2 ruhaszokrényből, 2 éjjeli szekrényből, 2 könyves polczból, 2 íróasztalból, 2 íróasztali székből, 1 divánból, 1 diván előtti asztalból és két karosszékből.

Ezeknek a diákszobáknak ára ágyneművel, világítással és fűtéssel együtt személyenkint 30 korona.

A felügyelő bizottság arra törekedett, hogy lehetőleg olyan otthont nyújtson az ifjaknak, a melylyel versenyezni Kolozsvárt semmiféle diáklakás nem képes, és e mellett mégis olcsó legyen.

A Diákasztal épülete 3 oldalról teljesen szabadon áll. A város legegészségesebb pontján és az egészségügy összes kívánalmainak megfelelőleg épült.

³⁴ MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17.

³⁵ Az 1904. június 28-án kelt jelentés szerint az 1903/1904. tanévben a kolozsvári *Mensa Academica* a báró Bánffy Ernő tulajdonát képező Deák Ferenc u. 32. számú ház első emeltnél volt elhelyezve, és 200 hallgató étkeztetésének a biztosítására volt alkalmas. Vö. *Az Egyetemi Diákasztal felügyelőbizottságának jelentése...*, i. m., 3. és 9.

E lakószobákban csak egyetemi polgár lakhatik. Az intézménynek nincs szorosan vett internátusi jellege. A bentlakóknak egy tanácsadó jóbarát (fellow) útmutatásokkal és jóakaratú támogatással állandó segítségükre van: ez az intézmény vezetője, aki okleveles középiskolai tanár és az intézetben bennlakik.

A bentlakó hallgatóknak külön társalgótermek állnak rendelkezésére, ahol vendégeiket fogadhatják. Az intézetben elhelyezett fürdők is rendelkezésükre állnak.

Minthogy mindössze csak 44 hallgató lakhatik az intézetben, mindenki saját érdekében jár el, ha a bentlakásra minél előbb jelentkezik. Jelentkezni lehet a Kolozsvári Egyetemi Diákasztal (Mensa Academica) Felügyelő Bizottságánál Kolozsvár, Egyetem, régiségtár.

Tájékoztatásul ide iktatjuk, hogy aki nemcsak az épületben lakni, de a menzán étkezni is kíván, minő díjakat kell fizetnie, megjegyezvén, hogy a bentlakás senkit nem kötelez sem a bentékezésre, sem a bentmosatásra.³⁶

<i>Lakásbér egy óra</i>	<i>34 kor.</i>
<i>Ebéd és vacsora egy óra³⁷</i>	<i>30 kor.</i>
<i>Reggeli egy óra³⁸</i>	<i>6 kor.</i>
<i>Ozsonna egy óra</i>	<i>6 kor.</i>
<i>Mosatás egy óra gallér és kézelőtisztítás nélkül</i>	<i>5 kor.</i>

Megjegyezzük, hogy étkezésre lehet előfizetni egy hétre, két hétre és három hétre is. A lakásnál azonban a fizetési kötelezettség kilencz óra tart, vagyis szept. hó 5-től junius hó 5-ig.

A lakások havibérét, minden hó 5-én előre kell fizetni. Ötödikén azért, hogy az olyan hallgatók, akiknek a szülei 1-én kapják javadalmaikat, 5-ig akadálytalanul megküldhessék a szükséges házbért.

A lakótárs és az intézet vezetőségének beleegyezésével a szobát bérlő hallgató maga helyett helyettest is állíthat, aki azonban csak egyetemi hallgató lehet.

A Felügyelő Bizottság fenntartja magának a jogot olyan házirend megállapítására, amelyet minden bentlakó tiszteletben tartani köteles.”

³⁶ A forrás eredeti gépelt szövegében jól kivehető kézi javítás alapján megállapítható, hogy Pósta Béla levelének megírását röviddel megelőzően emelkedhetett a lakásbér 30 koronáról 34 koronára, az ebéd és vacsora havi díja 26 koronáról 30 koronára, valamint a mosatás 4-ről 5 koronára.

³⁷ Debrecenben az Egyetemi Tanács 1917. január 29-i ülésén beterjesztett jelentés szerint az 1916/17-es tanév I. félévében az ebéd és vacsora díja az egész díjas (kedvezményes) tagok esetében havi 40 koronát tett ki, míg a féldíjas tagok esetében 20 koronát. Az 1916/17-es tanév II. félévében 9 hallgató étkezhetett teljesen ingyen a menzán, 11 pedig féldíjas kedvezményben részesült. *E. T. Jegyzőkönyvek 1916/17. tanév, VII. rendes ülés. 1917. január 29., 96. szám – MNL HBML VIII. 1/a. 1. k.*

³⁸ A reggeli Debrecenben az 1916/17-es tanév I. félévében a menztagoknak külön havi 8 koronájába került. *E. T. Jegyzőkönyvek 1916/17. tanév, VII. rendes ülés. 1917. január 29., 96. szám – MNL HBML VIII. 1/a. 1. k.*

Kolozsvári Egyetemi Diákasztal Házirend³⁹

„1. §. Az Egyetemi Diákasztal házában mindenkinek, úgy a bennlakó ifúságnak, mint az alkalmazottaknak úri házhoz méltó magaviseletet kell tanúsítania. Ugyanez áll az étkezésre bejáró ifúságra is.

2. §. Zenélni a lakószobákban déli 12 órától 2 óráig és délután 5 órától 7 óráig szabad, de csak úgy, ha a másik lakótárs is beleegyezik. A folyosókon és társalgókban azonban nem szabad.

3. §. Lakótársát mindenki maga választhatja. A lakótársak változása évközben csak közös megegyezés alapján s a titkár beleegyezésével lehetséges.

4. §. Kintornázni, házalni vagy koldulni nem szabad. Kuttyát, macskát vagy baromfit senki sem tarthat.

5. §. Gyufát, szivar- és szivarka-csutkát a földre dobni, ablakpárkányra stb. tenni nem szabad. Erre valók a hamútartók.

6. §. Nem szabad a házban kártyázni, s egyáltalán semmi szerencsejátékot folytatni. Az ez ellen vétőket nemcsak a lakástól fosztjuk meg – fizetési kötelezettségeik fenntartásával –, hanem az egyetemi hatóságnál is megtesszük ellene a feljelentést.

7. §. Nem szabad a butorokat s egyéb berendezési tárgyakat rongálni, bemocskolni, a falakat karczolásokkal, írással, rajzokkal vagy egyébként bepisztítani. Az ez ellen vétőkkel szemben a teljes kártérítési kötelezettségen kívül, az egyetem fegyelmi szabályai is érvényesülnek.

8. §. Az épület mindkét kapujának kulcsát a gépész-házmester kezeli, ki a főkaput reggel 6-kor nyitja, este 10-kor zárja; a mellékkaput reggel 7-kor nyitja, télen este 5-kor, nyáron 7-kor zárja.

9. §. A gépész-házmestert a kapunyitásért éjfél előtt 10 fillér, éjfél után 20 fillér illeti meg. Ezt a díjat – ha nem szolgálati ügyben járnak – az alkalmazottak is fizetik.

10. §. A diákszobák tisztántartására és a bennlakó hallgatók ruhájának tisztítására külön komornyikok vannak. Ezeknek azonban egy nap és egy embernek csak egy öltöny ruhát – beleérte egy pár cipőt, egy kalapot, télen, tavasszal és ősszel egy felöltőt – kötelességük takarítani. Ezeket a komornyikokat küldözgetni nem szabad.

11. §. A bennlakó hallgatók kisebb megbízásainak elvégzésére kifutószolgák állnak rendelkezésükre. Ezeknek azonban csak a komornyik útján kiadott hívásra és a megbízás elintézésének jelentésére szabad a szobákba bemennie. Óvakodni kell attól, hogy a kifutószolgákat egyesek túlságosan igénybe vegyék, mert ez a szolga elvonására vezethet.

12. §. A szolgák a legelőzékenyebb magatartást kötelesek tanúsítani a hallgatókkal szemben. Viszont az utóbbiak nem kívánhatnak tőlük a megszabott kötelességeken túllépő munkát. Gorombáskodni velük nemcsak nem illik, de nem is szabad.

13. §. Az összes női és a konyhában levő férfi alkalmazottak a gazdasszony, a többi szolgák a gépész-házmester közvetlen felügyelete alatt állanak.

14. §. A takarító és kifutó szolgákon, illetőleg az ezeknek felügyeletével megbízott gé-

³⁹ MNL HBML VIII. 1.b. 4.d. 449–1916/17.

pézs-házmesteren kívül a szolgálatteljesítést egyetlen tagjának sincs keresete az épület első és második emeletén. Ott tehát csak akkor mehet át, ha a mosókonyhában vagy a padláson dolga van.

15. §. *Idegeneknek a lakószobákba és társalgókba bemenniük csakis a takarító komornyik jelenlétében szabad és pedig csak valamelyik bennlakó hallgató vendégeként. Akit ennek ellenére ott találunk, azt kiutasítjuk, esetleg rendőri eljárást indítunk ellene. Kapuzárás után idegeneknek az épületben helye nincs.*

16. §. *A lakószobák takarítása a délelőtt folyamán történik. E végett legkésőbb reggeli 9 órákor a szobák a lakók által rendelkezésre bocsátandók. Ellenkező esetben nem szavatolunk, hogy a szobák a kellő időre tiszták lesznek. Déli egy órára az összes szobáknak rendben kell lenniük.*

17. §. *Az emeleteken elhelyezett fürdőszobák használatáról külön beosztás intézkedik.*

18. §. *Az ifjúságnak az étkező és ifjúsági lakó-, illetőleg társalgóhelyiségeken kívül az épület más helyiségeiben semmi keresni valója nem lehet, tehát azokba belépnie sem szabad.*

19. §. *Úgy a világításnál, mint a vízfogyasztásnál tartózkodni kell a tékozlástól. Ha senki sincs a szobákban, a villanyvilágítás kioltandó; a vízcsapokat használat után gondosan el kell zárni. Iskolai évenként egy-egy villanykörtenél több nem igényelhető. Az elrontott körte helyett ismét csak fémzáras alkalmazható.*

20. §. *A konyha és ahhoz tartozó mellékhelyiségek, valamint az étkező helyiségek, ezek folyosói, a felügyelő-hölgyek szobája, ruhatár és az ezekhez tartozó folyosók, továbbá a mosókonyha és ennek mellékhelyiségei tisztántartásáról a gazdasszony gondoskodik.*

A kazánház, a hozzátartozó helyiségek és lépcsők, valamint a lépcsőház tisztántartása a gépész-házmester feladata.

Az alkalmazottak a nekik kiutalt lakásrészek tisztántartásáról maguk gondoskodnak.

Az itt felsoroltak tekintetében azonban a titkár szükség esetén ettől eltérően is rendelkezhetik.

21. §. *A lakás és mosási díjak minden hónap 5-ig multhatatlanul befizetendők a titkárnál. A bennlakásra felvett hallgatók bérfizetési kötelezettsége 9 hónapig tart, vagyis a felvett hallgató évközben fel nem mondhat. Rendkívüli méltánylást érdemlő esetekben a titkár megengedheti azonban, hogy a lakását, az arra vonatkozó jogokkal és kötelezettségekkel évközben is átruházhassa más egyetemi hallgatóra, ha lakótársa abba beleegyezik. Biztosítékul minden szülő, illetőleg gyám kötelező nyilatkozatot ad.*

22. §. *Az ágyneműk kicserélését minden hónap 1. és 15. napján a gépész-házmester felügyelete alatt, a takarító szolgál végzik.*

23. §. *A bennmosató hallgatók fehéreneműjét minden vasárnap délután 2 órákor veszik át, elismervény ellenében. A kimosott fehéreneműt szombaton délután adják át, az elismervény visszaadása ellenében.*

24. §. *Az Egyetemi Diákasztal étkező helyiségeiben csakis egyetemi polgárok, illetőleg azok étkezhetnek, kik az egyetemre vidékről jönnek vizsgázni. Az étkező helyiségekben csendes, ildomos magaviseletet kell tanúsítani.*

25. §. Az étkezési díjakat minden iskolai évre, szükség esetén félévre a felügyelő bizottság állapítja meg és hirdeti ki.

26. §. Az étkezésre jogosító jegyeket az egyetemi quaesturában kell váltani. Egy napi étkezésre szóló jegyek az étkező helyiségben válthatók. A befizetett étkezési díj ellenében a hallgatók nyugtatót nem, csak a megfelelő jegyeket kapják; ellennyugtatót azonban kell adniok. A heti és havi jegyek érvényessége csak a kiváltás után való napon kezdődik.

27. §. Az étkezés ideje: reggelizés: 7 – 9; ebéd 12 ¼ – 2; vacsora ½ 7 – ½ 9. Joga van a felügyelő bizottság elnökének arra, hogy kivételes esetekben (pl. házi mulatságok stb. alkalmával) az étkezés idejét megváltoztassa. A rendes időtől való eltérést minden alkalommal, megfelelő módon, előre közzéteszi.

28. §. Az étkezésnél a rendre azzal külön megbízott egyetemi hallgatók ügyelnek. Ezek udvarias felszólításának engedelmességre kell.

29. §. Az étkező helyiségekben csak magyarul szabad beszélni, aki ez ellen vét, azt azonnal és örökre kitiltjuk összes helyiségeinkből.

30. §. A bennlakó hallgatók és alkalmazottak számára postán érkező küldeményeket - a mennyiben az érdekeltek a postahivatalnál másképen nem intézkednek - a gépész-házmester veszi át, és kézbesíti a címzetteknek. A közönséges küldeményeket egyszerűen átadja, az ajánlott és értékűküldeményekről azonban hiteles könyvet vezet, melyben a címzett az átvételt elismerni tartozik.

A gépész-házmester a közönséges és ajánlott levelekért kézbesítési díjat nem szed. Az utalványokért azonban 10 fillér, a csomagokért 14 fillér illeti meg; négy fillérrel több, mint a mennyit fizetnie kell a m. kir. postának. Alkalmazottak csak a postának járó díjakat fizetik.

31. §. A házirend ellen vétők eredménytelen figyelmeztetés után az Egyetemi Diákasztaltól örökre kitilthatók. Szükség esetén az egyetem fegyelmi szabályzatának rendelkezései is alkalmazhatók velük szemben.

32. §. Minden panaszt első sorban a titkárral kell közölni, ki e végett megállapított időben hivatalos órát tart. Második és utolsó fokon a felügyelő bizottság, illetőleg annak elnöke rendelkezik. Névtelen feljelentések nem méltók a figyelemre.”